

YTTRANDE 2025-05-14
U2025/00202
Utbildningsdepartementet 103 33
Stockholm
u.remissvar@regeringskansliet.se

Elevrörelsens yttrande gällande betänkandet Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8)

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd har beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på ovan rubricerad remiss.

Sammanfattning

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd delar uppfattningen att trygghet och studiero är en avgörande del av elevers möjlighet att tillgodogöra sig sin rätt till utbildning. De allra flesta skolor har en studiemiljö som präglas av god trygghet och studiero, samtidigt som alltför många skolor motsatsvist har utmaningar med studiemiljön. Dialog och samverkan mellan elever, lärare, övrig skolpersonal och rektor är avgörande för att råda bot på utmaningarna. Det är bra att utredningen tar ett helhetsgrepp kring strukturerna och verktygen för att främja och upprätthålla en skola med goda förutsättningar för såväl trygghet som studiero.

Utredningen resonerar friskt kring de utmaningar som förekommer och kring vilken typ av ledarskap som främjar en pedagogisk och tillitsfull relation mellan elev och lärare. Med grund i evidens presenteras viktiga resonemang kring värdet av elevers inflytande över sin utbildning för att stärka såväl kunskapsresultat som studiemotivation och klassrumsklimat. Precis som utredningen framhäver finns det ingen konflikt mellan lärares föreslagna mandat att bestämma över undervisningen och elevers inflytande över sin utbildning. Mot bakgrund av den evidens som presenteras och genom de drygt 157 000 elever vår rörelse samlar vet vi att elevers inflytande över och engagemang för sin utbildning stärker den svenska skolan. Detta speglas väl i utredningen som slår fast att *“elevers rätt till inflytande är en värdefull del av det svenska skolväsendet som bör värnas och bevaras. Att få sin röst hörd, bli lyssnad på och utöva inflytande är gynnsamt för elevers skolprestationer, utveckling av demokratiskt medborgarskap och [...] skolklimatet.”*

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd delar i breda drag det önskade utfall som beskrivs i utredningen men ser att det snarast är en fråga om skolans kultur och den enskilda lärarens eller rektorns ledarskap; aspekter som är centrala för att skapa trygghet och studiero men som samtidigt är svåra att lagstifta kring. Vi ser därför att författningsförslagen delvis riskerar att få ett annat utfall än vad som beskrivs i utredningen. Specifika krav om förväntansdokument kan exempelvis, beroende på den enskilda skolans tillämpning, medföra en administrativ börda som är väsentligt större än nyttan med dokumenten. Likaså

kan minskade krav på dokumentation vid disciplinära åtgärder leda till en sämre överblick av den enskilda elevens situation och i förlängningen att nödvändiga stödinsatser uteblir.

Förslaget om minskade krav på dokumentation innebär vidare en försvagad rättssäkerhet när disciplinära åtgärder vidtas av det offentliga i en verksamhet där elever i de obligatoriska skolformerna är pliktade att delta. Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd ser slutligen en risk med att kravet på dokumentation föreslås tas bort för en disciplinär åtgärd för vilken det idag saknas kunskap kring dess implementering och eventuella bruk i skolverksamheten, då möjligheten till kvarsittning återinfördes i skollagen så sent som i augusti 2022.

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd lämnar synpunkter och kommentarer på nedanstående förslag.

- 3.1** Tillstyrker förslaget med synpunkter om utmaningar med implementering.
- 3.2** Tillstyrker förslaget i sin helhet.
- 3.3** Avstyrker delvis förslaget om att avskaffa dokumentationskrav vid bruk av disciplinära åtgärder.
- 3.4** Avstyrker delvis förslaget i sin helhet och avstyrker helt förslaget om att införa konsekvensplaner.
- 3.5** Avstyrker förslaget i sin helhet med synpunkter om risk för ökad administration och eventuella konsekvenser vid införande.
- 3.6** Tillstyrker förslaget i sin helhet.

3. Förtydliga rektorns och lärarens ansvar för ökad trygghet och studiero

3.1 Säkerställa att rektorn arbetar aktivt och systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget med synpunkter. Vi tror, likt utredningen, på ett undervisningsnära ledarskap som skapar förtroende och tillit i relationen mellan lärare och elev. Samtidigt ser vi utmaningar med att lagstifta kring kultur och ledarskap. Ett undervisningsnära ledarskap som främjar tillitsfulla relationer mellan lärare och elev är en förutsättning för att kunna skapa trygghet och studiero i klassrummet. Det återspeglas i bakgrunden till utredningens förslag, samtidigt som de föreslagna författningsändringarna inte nödvändigtvis kommer att omsättas till ett undervisningsnära ledarskap i verksamheten.

Vi menar att det redan idag finns ett förhållandevis tydligt uppdrag för såväl lärare som rektorer att upprätthålla trygghet och studiero i klassrummet. Med det sagt betyder det inte att det inte kan finnas ett värde med att tydliggöra ansvaret ytterligare. Det finns med nuvarande lagstiftning exempel där Skolinspektionen inte kunnat döma ut viten för bristande trygghet och studiero. Skolinspektionen bör självklart kunna granska och utöva tillsyn även kring detta på ett fullgott vis, där utredningens förslag kan avhjälpa problemet.

Vidare ser vi, liksom utredningen, utmaningar med att omsätta förslaget till huvudmän som jobbar med områdesrektorer. I dessa fall är samma person rektor för flera skolenheter, på olika platser och ibland med helt olika förutsättningar. Utifrån den redan ansträngda arbetsmiljön för många rektorer kan det vara svårt att vara närvarande i alla verksamheter. Som områdesrektor är man längre ifrån verksamheten och beslut delegeras ner i styrkedjan.

Vi noterar även att detta är ett steg bort från det förebyggande arbetet med trygghet och studiero. Utvecklingen mot ett upprätthållande uppdrag kan få ett annat utfall i skolverksamheten än vad som avses med utredningens förslag. Det relationella arbetet som enligt utredningen är centralt för en fungerande skolmiljö riskerar här att ersättas med ett mer disciplinärt förhållningssätt, ifall dess värde inte är tydligt förmedlat i det upprätthållande arbetet.

Slutligen ser vi positivt på att utredningen nyanserar perspektiven kring studiero, där eleven inte ensamt lastas med ansvaret utan att exempelvis bristande kvalitet i undervisningen eller lektionsupplägg kan vara en orsak till oro och stök i studiemiljön.

3.2 Säkerställa att läraren kan fokusera på att undervisa utan onödiga hinder

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker förslaget om att tydliggöra lärarens mandat att leda och bestämma över undervisningen. Det är en självklarhet för oss att läraren styr undervisningen och att elever inte ska lastas med det som i grunden är lärarens uppgifter. Samtidigt välkomnar vi utredningens resonemang rörande vikten av ett gott elevinflytande för att skapa trygghet och studiero. Att ge elever förutsättningar att engagera sig i sin utbildning är bra, såväl genom det individuella inflytandet som för de organiserade sammanslutningar som finns på skolan. Därtill är elevinflytandet en viktig del av skolans demokratiuppdrag, det vill säga att förmedla och förankra demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. För att uppnå det syftet behöver möjligheter skapas att på riktigt få utöva sina demokratiska rättigheter och inte bara lära sig om dem.

Det är bra att utredningen gör skillnad på vårdnadshavare som befinner sig utanför verksamheten och elever som tar del av undervisningen dagligen. Det är naturligt att vårdnadshavare inte bör ha samma grad av inflytande som elever, där det under de senaste åren har framkommit att det finns en problematik med vårdnadshavares försök till otillbörligt stort inflytande över skolans verksamhet. Det framkommer å andra sidan tydligt i

de flesta dialoger utredningen haft att elevinflytandet är viktigt. Det är väl belagt att elevinflytandet har starka positiva effekter på såväl skolprestationer som skolklimat.¹

Sammantaget innebär författningsförslaget i vår mening ett förtydligande av den rådande ordningen, där lärare ska och bör bestämma över undervisningen. Lagstiftning bör inte vara symbolisk, utan effektiv och tillämpningsbar. Frågan som uppstår är främst hur det kommer tas emot ute i verksamheteten och vilka eventuella följder det kan få för elever.

3.3 Möjliggöra för lärare att hantera mindre men frekventa ordningsstörningar på ett mer effektivt sätt

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd avstyrker delvis förslaget. Vi delar utredningens bedömning att det vid en allvarlig händelse, hot eller våld, kränkande behandling kan vara berättigat att visa ut en elev ur klassrummet. Det får samtidigt inte ske på grund av en elevs funktionsnedsättning eller frånvaro av extra stöd eller anpassningar i undervisningen. Det är därför viktigt att sådana åtgärder står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga eventuella omständigheter.

Dokumentationskravet för kvarsittningar och utvisningar tas bort

Det är bra att utredningen strävar efter att minska lärares och rektorers administrativa börda, men utvecklingen får inte ske på bekostnad av elevers rättssäkerhet. Vi instämmer i att det idag förekommer en i vissa fall onödig och överflödig dokumentation i skolan. En allt för stor del av skolans resurser läggs på dokumentation och administration, vilket drar tid och resurser från skolans kärnuppgift. Samtidigt ser vi att dokumentation vid bruk av disciplinära åtgärder är viktigt, dels för elevens rättssäkerhet, dels för skolans verksamhet.

Att bli utvisad ur klassrummet och fråntagen sin rätt till utbildning eller att få kvarsittning och tvingas stanna kvar i skolan efter skoltid är relativt stora ingrepp som bör dokumenteras. Precis som utredningen själv beskriver fungerar dokumentationen som ett verktyg för skolan för att kunna se mönster och upptäcka ett stödbehov tidigt. Om många enskilda, i sig mindre ingripande, åtgärder inte dokumenteras riskerar man att inte upptäcka när en situation blir allvarlig. I synnerhet när skolan i stort rör sig mot en ämnesskola där en enskild elev möter flera olika lärare under en skoldag som var för sig möter en problematik och använder sig av disciplinära åtgärder.

Dokumentationen möjliggör en helhetsbild över en elevs utmaningar och behov. Alternativet är en nära kollegial samverkan vilket det helt enkelt inte finns förutsättningar för på många skolor idag, därtill öppnar det för en stor olikvärdighet från skola till skola. Om det även skulle bli aktuellt att varna, omplacera eller stänga av en elev alternativt om en vårdnadshavare skulle göra en anmälan till Skolinspektionen stärker det också skolans och lärarens argument till varför det är nödvändigt.

¹ Yang 2019

Syftet med lagändringen, enligt utredningen, är att uppmuntra lärare till att använda sig av de åtgärder lagen möjliggör. Samtidigt uppger flera lärare i dialog med utredningen att det är helt andra faktorer än dokumentationskraven som är hindret. Det handlar snarare om att man inte kan visa ut en elev i en tom korridor utan tillsyn av andra vuxna på skolan. För att kunna använda sig av åtgärderna och uppnå ett auktoritativt ledarskap krävs det att skolan är väl bemannad av trygga vuxna som kan möta den utvisade eleven i korridoren. Att ta bort dokumentationskraven gör det också svårare för rektor som, enligt förslaget, kommer att få ett ännu tydligare ansvar över trygghet och studiero att ta det ansvaret fullt ut. Genom att ta bort kraven tar man också bort de strukturer som säkerställer att rektor har kännedom om utmaningarna på skolan.

Vidare ser vi ett behov av att dokumentera och följa upp de fall där kvarsittning används. Möjligheten till kvarsittning är relativt ny och detta är ett område där vi saknar en uppfattning om hur ofta och i vilka situationer åtgärden används. I vår dialog med lärare framkommer det att det är ytterst sällsynt och att många aldrig använt åtgärden. Tar man i sin tur bort dokumentationskraven tappar vi ännu mer kunskap.

Stödmaterial om hur skolpersonalen kan agera

Det är bra att utredningen föreslår att ge Skolverket i uppdrag att, i samråd med Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten, tillhandahålla praxis och komplettera befintliga stödmaterial om hur skolpersonal kan agera. För att utredningens resonemang och syn på det auktoritativa och relationella ledarskapet ska överföras i praktiken krävs en bra implementering med konkret stöd till skolans verksamhet och personal.

3.4 Åstadkomma en varaktigt förbättrad trygghet och studiero med hjälp av skolregler

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd avstyrker delvis förslaget om att införa skolregler på varje skola och en plan för konsekvenser vid överträdelser av reglerna. Olika typer av regler är vanligt förekommande på skolor idag och i de bästa fallen skapar de en gemensam bild över vilka förväntningar och värderingar som råder i skolan. Reglerna skapar en samsyn i skolan mellan lärare och elev kring vad som är okej och inte är okej. Vilket generellt är bra då man också skapar förutsättningar för elever att göra rätt.

För att skolregler ska vara bra och fylla sitt syfte bygger det på en stark förankring hos eleverna, något som utredningen också beskriver. En stark förankring förutsätter att det finns delaktighet i framtagandet från elever vilket i förlängningen bygger acceptans för reglerna. Med delaktighet menas heller inte medbestämmande utan vi anser, likt förslaget, att det är rektor bör ha bestämmanderätt över reglerna. Utredningen beskriver en problematik kring skolregler idag, som vi också delar, nämligen att elevers delaktighet med att ta fram ordningsregler visat sig vara svag men samtidigt är en viktig grundförutsättning

för god regelefterlevnad. Det är bra att det finns ett tydligt krav på skollädaingen att säkerställa elevers medverkan för att reglerna överhuvudtaget ska uppfylla sitt syfte.

Vi delar också utredningens exempel på fall där det saknas strukturer för regler eller där reglerna är orimliga, exempelvis förbud mot kepsar, mackor och pennskrin m.m. Därför är det bra att man nu tar ett helhetsgrepp kring varför vi har skolregler, hur de skall tas fram och vilka regler som är lämpliga på skolövergripande nivå.

Konsekvensplan

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevkårer avstyrker förslaget om att införa en konsekvensplan vid överträdelser av skolregler. Även om det är bra att utredningen väljer att föreslå en konsekvensplan i stället för en konsekvenstrappa tror vi fortsatt att den här typen av schematiska planer inte främjar regelefterlevnad. Vi anser att förankring, tydlighet och delaktighet är vägen mot efterlevnad.

I utredningens dialog med professionen beskrevs heller inte ett behov av den här typen av trappor, de är väl medvetna om verktygslådan med disciplinära åtgärder som finns och när de är lämpliga att användas i varje given situation. Lärare är inte rädda för att ingripa och känner låg osäkerhet kring sina befogenheter. Vi delar den bild Sveriges Lärare och Sveriges Skollädaare beskriver, professionen vet bäst vad som krävs och måste få utrymme för sin yrkesutövning. Att försöka skapa generella planer som inte tar hänsyn till situationen är svåra att omsätta till verksamhet.

3.5 Använda förväntansdokument som ett verktyg i arbetet med trygghet och studiero

Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd avstyrker förslaget om att införa förväntansdokument i skolan i syfte att upprätthålla trygghet och studiero. Vi tror inte att förväntansdokumenten kommer uppnå önskad effekt i förhållande till den potentiella administrativa bördan och ser risker med att ställa lagkrav på ett generaliserat, mycket verksamhetsnära arbetssätt för att ställa upp förväntningar. Den avsedda effekten är god, att vårdnadshavare och elever har en god förståelse över vilka förväntningar som finns och vilket ansvar man själv har. Men att tvinga elever att ingå icke juridiskt bindande "avtal" med skolan öppnar för en rad olika risker i relationen mellan elev och skola.

Vi ser en överhängande risk att den här typen av dokument framförallt kommer leda till en kraftigt ökad administration för lärare. En risk vi också yttrat under utredningens gång. Det finns bättre saker för en lärare att lägga sin tid på än att inhämta signaturer från vårdnadshavare och elever, i de fall skolan valt det.

För de elever och föräldrar som har en problematik eller inte förstår relationen mellan familj och skola kommer inte ett förväntansdokument vara lösningen. I de fallen krävs i stället helt andra insatser som samtal med elevhälsa och lärare eller stöd i föräldraskapet från andra offentliga instanser.

I de fall där förväntansdokument används och fungerar bra idag finns det utöver dokumentet ofta ett väl förankrat arbete med rutiner för kommunikation och förankring av gemensamma normer och värden. Exempelvis kan det handla om samtal eller möten mellan skola och vårdnadshavare, där dokumentet bara utgör en av flera insatser.

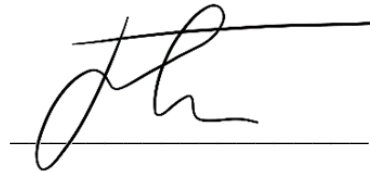
Vid ett eventuellt införande av förväntansdokument blir implementeringen viktig. Författningsförslaget öppnar för en stor bredd av dokument med innehåll som kommer att kunna skilja sig stort beroende på vilken skola man går på. Vi ser det som en självklarhet att förväntansdokument vid ett eventuellt införande inte bara innehåller skyldigheter gentemot skolverksamheten utan även en beskrivning av vilka rättigheter man har som elev. Det handlar främst om tillämpliga bestämmelser i barnkonventionen och skollagens fjärde kapitel i delarna som avser elevers inflytande över sin utbildning.

3.6 Att införa ordningsomdömen skulle inte bli ett effektivt verktyg i arbetet med trygghet och studiero

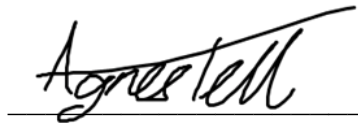
Sveriges Elevkårer och Sveriges Elevråd tillstyrker och instämmer i utredningens argumentation kring varför ordningsomdömen inte bör införas. Vi tror inte att ordningsomdömen uppnår avsedd effekt. Tvärtom underminerar ordningsomdömen möjligheten till en förtroendefull relation mellan lärare och elev, där lärare förväntas bedöma en elevs beteende snarare än att på ett konstruktivt sätt samarbeta med eleven. Lärare har kompetens för att bedöma kunskap utifrån tydliga mål, ordningsomdömen är å andra sidan en helt subjektiv bedömning. Vi ser risker för att de kommer att användas godtyckligt, helt beroende på hur väl en elev kommer överens med sin lärare.

Vidare ser vi risker med att den här typen av omdömen kan komma att missgynna vissa grupper i skolan. Som utredningen själv beskriver kan det handla om elever med funktionsnedsättning, social förmåga eller andra normbrytande beteenden. I många fall finns det andra faktorer som ligger till grund för det såsom bristande tillgänglighet i lärmiljön eller avsaknad av adekvata stödinsatser från skolan. Diskrimineringsombudsmannen beskriver i en rapport från 2024 att det är vanligt förekommande att skolpersonal klandrar elever för beteenden eller avsaknad av förmågor som har samband med funktionsnedsättningar. En problematik som ordningsomdömen riskerar att förvärra.

För de elever som har ett behov av stöd gällande beteende och ordning behövs helt andra insatser än ytterligare ett papper med ett omdöme. Där anser vi att de strukturer som finns idag kring utvecklingssamtal och föräldrakontakt är betydligt viktigare verktyg för att tillförsäkra en miljö som präglas av trygghet och studiero.

Jonatan Lamy
Ordförande
Sveriges Elevkårer

Agnes Tell
Ordförande
Sveriges Elevråd